

вітчизняної педагогічної думки : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / В. М. Кушнір. – К., 2004. – 22 с.

8. Lewin A. Gdy nadchodził kres... Ostatnie lata życia Janusza Korczaka / Lewin A. – W. : WSiP, 1996. – 182 s.

9. Merżan J. Aby nie uległo zapomnieniu / Merżan J. – W. : NK, 1987. – 139 s.

Аннотация

А.Н.Диденко

Место детского самоуправления в воспитательной системе Януша Корчака

В статье обобщен и охарактеризован педагогический опыт Я.Корчака в становлении и развитии системы детского самоуправления. На основе изучения трудов ведущих исследователей творчества выдающегося польского педагога определены концептуальные принципы, структура, содержание, этапы развития системы детского самоуправления, ее социально-формирующий гуманистический характер; уровни и функции педагогического руководства Я.Корчака развитием детского самоуправления. Проанализирована воспитательная эффективность детского самоуправления в попечительских учреждениях Я.Корчака как основа реализации демократических прав и свобод ребенка, способ гуманизации воспитания, метод формирования гражданской ответственности, формой организации деятельности подрастающего поколения.

Ключевые слова: *детское самоуправление, воспитательная система, педагогическое руководство.*

Summary

A.M.Didenko

The Place of Children's Self-government in the Educational System of Janusz Korczak

The article summarized and described teaching experience of J. Korczak in the formation and development of children's self-government. On the basis of study of works of the leading researchers of the creative work of the outstanding Polish teacher the conceptual principles, structure, content; stages of development of children's self-government, its social and formational humanistic character are defined. The levels and functions of J.Korczak's educational management by development of the children's self-government are distinguished. Analyzed the educational effectiveness of children's self-government at the custodial establishments of J.Korczak as a basis for the realization of democratic rights and freedoms of the child, the way of humanization of education, the method of formation of a civil responsibility, with the form of organization of the activity of the younger generation.

Key words: *children's self-government, educational system, pedagogic guidance.*

Дата надходження статті: «9» жовтня 2013 р.

УДК 37.012-047.44(091)(477)»1950/2010»

О.М.ДІДЕНКО,
викладач, аспірантка
(м.Луганськ)

Характеристика джерельної бази дослідження розвитку технологій набуття інформації в педагогічних дослідженнях в Україні в другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ століття та методика її формування

У статті подано характеристику джерельної бази історико-педагогічного дослідження розвитку технологій набуття первинної інформації, описаних українськими науковцями в дисертаціях з теорії навчання (дидактики), теорії виховання та теорії управління загальноосвітніми закладами, які були захищені протягом 1950 – 2000 рр. Розроблена методика формування бази автентичних джерел (дисертацій на здобуття наукового ступеню кандидата або доктора педагогічних наук) – за допомогою комбінації методу основного масиву та вибіркового методу, стратифікованої та експертної вибірки визначена їх достатня кількість, яка б забезпечила повноту й надійність отриманих в результаті дослідження результатів.

Ключові слова: *історико-педагогічне дослідження, джерельна база, автентичні джерела, дисертація, вибірковий метод дослідження, стратифікована вибірка.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Якість історико-педагогічного дослідження головним чином залежить від коректного формування його джерельної бази, яка повинна максимально охопити найбільш істотні історичні факти. Це можливо лише при відповідному доборі джерел, адекватній цілеспрямованості їх аналізу, ретельному обґрунтуванні методологічних засад й методики роботи над джерелами (О.Адаменко, Л.Ваховський, В.Курило, О.Сухомлинська та ін.).

Формулювання цілей статті... Мета нашої статті – дати характеристику джерельної бази дослідження історичного розвитку технологій набуття первинної інформації в педагогічних дослідженнях українських науковців в другій половині ХХ століття – на початку ХХІ століття та обґрунтувати методику її формування, яка б забезпечила повноту і надійність отриманих

результатів. Своє дослідження ми здійснювали на матеріалі дисертацій, які стосувалися питань загальноосвітньої школи.

Виклад основного матеріалу... При формуванні джерельної бази нашого дослідження та визначенні стратегії та технологій її опрацювання ми спиралися на принципи добору джерел та методики їх аналізу, запропоновані О.Адаменко в докторській дисертації «Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині ХХ століття (1950 – 2000 рр.)» [1, с.33].

Джерела, які були використані в ході нашого дослідження, ми розподілили на три групи. Перша група – це роботи, аналіз яких дав нам змогу розробити та сформулювати методологічні засади дослідження; друга група – це наукові праці, присвячені загальним питанням розвитку педагогічної науки, зокрема методам набуття інформації, опрацювання даних, проблемі оцінки та підвищення якості педагогічних досліджень тощо; третя група – це першоджерела, автентичні матеріали – дисертації, захищені українськими науковцями-педагогами в другій половині ХХ століття (1950 – 2000 рр.).

До першої групи джерел, поряд із роботами філософів, увійшли роботи з проблем методології педагогіки та історії педагогіки О.Адаменко, О.Антонової, М.Богуславського, Л.Ваховського, С.Гончаренка, В.Журавльова, В.Загвязинського, Б.Коротяєва, В.Краєвського, Е.Монозона, Я.Скалкової, О.Сухомлинської, Є.Хрикова, Н.Юдіної та ін.

Другу групу джерел склали:

– роботи О.В.Адаменко, які є основою для формування бази автентичних джерел дослідження [2; 3; 4];

– роботи, у яких розглядалися загальні питання історії розвитку української педагогіки, зокрема у деякій мірі технологій набуття інформації в педагогічних дослідженнях, авторами яких є О.Адаменко, А.Бойко, А.Бондарь, С.Гончаренко, М.Грищенко, Б.Кобзар, В.Краєць, М.Левківський, С.Литвинов, В.Лозова, Т.Макаровська, В.Онищук, В.Помагайба, І.Прокopenко, Ю.Руденко, М.Стельмахович, О.Сухомлинська, С.Чавдаров, М.Черпинський, В.Чепелев та ін.;

– роботи О.Адаменко, Ю.Бабанського, Е.Бережної, С.Берестовицької, А.Болгарського, А.Ботвіннікова, Н.Волкової, Г.Воробйова, В.Воронова, С.Гончаренка, В.Давидова, В.Журавльова, В.Загвязинського, Т.Гльїної, О.Калити, А.Киверляга, О.Клименюка, М.Ковальова, В.Краєвського, Л.Крившенко, Ю.Кушнера, С.Максименка, П.Підкасистого, О.Піскунова, О.Рудницької, Н.Савіна, Т.Свистельнікової, Я.Скалкової, М.Скаткіна, В.Сластьоніна, М.Фіцули та інших, в яких вивчалися і описані загальні методи педагогічних досліджень;

– роботи Ю.Бабанського, С.Гончаренка, О.Онуфрієвої, В.Полонського та інших, в яких обґрунтовано підходи до оцінки якості та розглядаються проблеми підвищення ефективності науково-педагогічних досліджень;

– роботи П.Воловика, О.Глазунова, М.Грабаря, О.Граничиної, В.Качалко, О.Коржуєва, В.Шубинського та багатьох інших, в яких вивчалися методи опрацювання даних у психолого-педагогічних дослідженнях, зокрема з використанням математичної статистики, змістовна і логічна коректність, напрямки розвитку педагогічних досліджень.

Монографія О.Адаменко «Українська педагогічна наука в другій половині ХХ століття», яка присвячена історії розвитку української педагогічної науки в другій половині ХХ століття і ґрунтується на вивченні широкої джерельної бази (близько п'яти тисяч автентичних джерел – монографій, статей у науково-педагогічних журналах, дисертацій) є основою для формування бази першоджерел для нашого дослідження з теорії навчання. Робота є серйозним науковим дослідженням, головна увага зосереджена на аналізі робіт, що стосувалися проблем загальної середньої освіти, зокрема розвитку української дидактики в другій половині ХХ століття [4, с.471].

Робота О.Адаменко «Публікації й дисертації українських авторів з питань виховання школярів (друга половина ХХ століття): Бібліографічний покажчик» стала основою для формування бази автентичних джерел з теорії виховання. Бібліографічний покажчик містить список публікацій (книг і статей) і дисертацій з питань виховання учнів загальноосвітніх шкіл, захищених або надрукованих українськими авторами у другій половині ХХ століття. Список структурований за видами наукових робіт (дисертації, книги, статті), а також за десятиріччями (50-ті, 60-ті, 70-ті, 80-ті та 90-ті роки ХХ століття) і доповнений алфавітними покажчиками авторів публікацій і дисертацій, що є дуже зручним для користування [2, с.6]. Відповідно, маючи за основу наукову роботу О.Адаменко «Публікації й дисертації українських авторів з питань управління загальноосвітньою школою (друга половина ХХ століття): Бібліографічний покажчик», ми сформували базу першоджерел з теорії управління загальноосвітньою школою [3, с.5].

Крім вище зазначених наукових джерел до другої групи ми відносимо дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата та доктора педагогічних наук – і даємо їм стислу характеристику.

У докторській дисертації «Методологія історико-педагогічного дослідження розвитку педагогічного знання» С.Бобришов обґрунтував сукупність методологічних підходів і засобів

історико-педагогічного дослідження, розробив класифікацію та визначив їх особливості і задачі. Науковець визначив зміст основних підходів історико-педагогічного дослідження, виходячи з їх етапу в організації та проведенні наукового пошуку, їх специфічної ролі та можливостей під час розв'язання дослідницьких завдань, враховуючи сучасну ситуацію розвитку соціальних наук, зокрема педагогіки та психології. Також проблеми методології в педагогічному дослідженні висвітлив Р.Почтер у кандидатській дисертації «Методологічні умови застосування психологічних знань в педагогічному дослідженні». Автор визначив стан розробленості проблеми використання психологічних знань в педагогічному дослідженні, виявив методологічні умови, за яких психологічні знання сприяють досягненню мети конкретного наукового пошуку, на основі виявлених методологічних умов розробив модель використання психологічних знань в процесі педагогічного дослідження як засіб їх реалізації.

Система критеріїв й показників оцінки якості проведених педагогічних досліджень стосовно до кожного їх типу, що безпосередньо стосується до нашого дослідження, представлена в кандидатській дисертації М.Солнишкова «Наукометричні характеристики сучасних науково-педагогічних досліджень». Науковець виявив основні методологічні недоліки дисертаційних досліджень в галузі педагогіки, виділив типові проблеми та утруднення педагогів-дослідників у виконанні вимог до сучасних дисертацій, визначив фактори, що викликають ці утруднення, та впорядкував уявлення методологів про їх причини та способи профілактики. Автор систематизував основні наукометричні критерії та структурні складові оцінки якості науково-педагогічного дослідження, розробив концепцію модифікації системи критеріїв та показників оцінки його якості.

У кандидатській дисертації М.Срмакова «Вибірковий метод в сучасних науково-педагогічних дослідженнях» розроблена адаптована до задач педагогіки технологія використання вибіркового методу, яка узагальнює методологічні досягнення сучасних суспільних наук, виконаний аналіз історико-педагогічних аспектів розробки вибіркового методу для визначення тенденції його розвитку як методу дослідження та проблем його використання в педагогічних дослідженнях та діагностичній практиці.

Г.Екініль у своїй кандидатській дисертації «Становлення та розвиток методів спостереження в науково-педагогічному дослідженні та діагностиці» презентувала особливості еволюції, сучасний стан та тенденції розвитку методів спостереження в педагогічних системах, які історично змінювались, різних критеріїв та прийомів, методик спостереження для розв'язання діагностичних завдань, оцінювання ситуацій та прийняття педагогічних рішень з характеристикою можливостей різноманітних технологій та їх обмежень.

Аспекти проблеми якості досліджень у галузі педагогіки, близькі до тематики нашої роботи, висвітлені О.Кірюшиною в кандидатській дисертації «Підвищення ефективності емпіричних методів у сучасному педагогічному дослідженні». Авторка на основі теоретичного аналізу використання дисертантами емпіричних методів виявила типові особливості їх презентації й визначила можливості підвищення ефективності застосування методів в науково-педагогічних працях та моніторингу інноваційних процесів. О.Кірюшина простежила роль експериментальної педагогіки у розвитку системи навчання і виховання й можливості сучасної педагогіки у проведенні емпіричних досліджень, уточнила вимоги до дослідницької підготовки науковців-педагогів щодо використання емпіричних методів, визначила шляхи підвищення результативності науково-педагогічних досліджень на основі ефективного застосування та достатнього опису методів.

Крім вище названих, до другої групи використаних джерел ми відносимо роботи О.Бережної, Н.Гуртової, Ю.Жука, В.Кірсанова, Г.Лаврентьевої, Н.Лавриненко, Є.Михайличева, Г.Ніколаї, Л.Ткаченко, М.Шишкіної та інших, в яких розглядаються різні аспекти розвитку технологій набуття інформації в педагогічних дослідженнях в другій половині ХХ століття: типологія емпіричних методів педагогічних досліджень, методи з використанням глобальної мережі Internet, питання організації та проведення наукових досліджень у галузі педагогіки, труднощі і шляхи обґрунтування понятійно-категоріального апарату на прикладах деяких категорій педагогіки тощо. Хоча в жодній із зазначених робіт не було представлено комплексного аналізу розвитку технологій набуття первинних даних, ці джерела були корисними для нашого дослідження.

З огляду на те, що предметом нашого дослідження були технології набуття інформації в педагогічних дослідженнях українських науковців в другій половині ХХ століття, третю групу джерел склали так звані автентичні матеріали, або першоджерела, а саме дисертації на здобуття наукового ступеню кандидата та доктора педагогічних наук, захищені в Українській РСР у 1950 – 2000 рр. та автореферати до них. Зупинімося на загальній характеристиці обраних першоджерел.

Основою формування бази автентичних джерел – дисертацій на здобуття наукового ступеню кандидата та доктора педагогічних наук – для нашого дослідження були роботи О.Адаменко [2; 3; 4]. Зазначені бібліографічні покажчики з теорії виховання, з питань управління загальноосвітньою школою та монографія «Українська педагогічна наука в другій половині ХХ століття» (у переліку

літератури) серед інших видів наукової продукції містять список дисертацій, захищених українськими науковцями у другій половині ХХ століття, цей список структурований за десятиріччями (50-ті, 60-ті, 70-ті, 80-ті та 90-ті рр. ХХ століття), що робить їх використання максимально зручним.

Після визначення з видом документів, які необхідно проаналізувати в процесі дослідження історії розвитку технологій набуття інформації в педагогічних дослідженнях українських науковців в другій половині ХХ століття, ми розробили методику дослідження першоджерел та визначили їх кількість, яка б, на наш погляд, забезпечила повноту й надійність результатів нашого наукового пошуку. При розробці методики дослідження та визначення достатньої кількості першоджерел ми спиралися на дослідження О.Адаменко стосовно теорії вибіркового методу дослідження [5, с.6].

Теорія вибіркового методу дослідження, яка нам дає відповідь на питання, яку кількість автентичних матеріалів (першоджерел – дисертацій на здобуття наукового ступеню кандидата або доктора педагогічних наук) треба проаналізувати для забезпечення повноти й надійності результатів дослідження, широко застосовується у багатьох точних та гуманітарних науках [5; 6; 7]. Коректне застосування вибіркового методу в історико-педагогічних дослідженнях допомагає уникнути помилкових та необґрунтованих висновків, отримати цілком достовірну інформацію [1, с.48].

У своєму дослідженні на різних його етапах поряд з вибіркоким методом ми використали метод основного масиву.

Коректне використання вибіркового методу дозволяє зробити достовірні висновки стосовно досліджуваного явища. Специфічною ознакою вибіркового методу, а саме вибірки, є формування її таким чином, щоб, проаналізувавши оптимальну кількість джерел, науковець-дослідник міг з необхідною мірою гарантії репрезентувати всю їх генеральну сукупність, побудувати модель генеральної сукупності та зробити аналітичні висновки [5, с.6].

Основу джерельної бази нашого дослідження склали дисертації на здобуття наукового ступеню кандидата або доктора педагогічних наук, захищені в Україні у другій половині ХХ століття, кількість яких у зазначений часовий період була дуже великою. Згідно бібліографічним показникам О.Адаменко [2; 3], протягом 1950–2000 рр. було захищено понад 900 дисертацій з педагогіки, присвячені проблемам загальноосвітньої школи (з дидактики – 338 робіт, з теорії виховання – відповідно 439, з теорії управління загальноосвітньою школою – 128 робіт). Зрозуміло, що здійснити поглиблений якісний аналіз майже 900 дисертацій – це нелегке завдання, яке вимагає багато часу. До того ж, у цьому немає необхідності, бо якщо сформувати репрезентативну вибірку, то цілком достовірні і коректні висновки можна зробити на основі адекватної вибіркової сукупності дисертацій.

Розглянемо процедуру формування вибіркової сукупності першоджерел – дисертацій на здобуття наукового ступеню кандидата або доктора педагогічних наук, захищених в Україні у другій половині ХХ століття (1950–2000 рр.) – для аналізу розвитку представлених в них технологій набуття первинних даних дослідження.

По-перше, для формування вибірки автентичних джерел для нашого дослідження нам потрібно було здобути інформацію про всю сукупність дисертацій з теорії навчання (дидактики), теорії виховання та теорії управління загальноосвітньою школою, які були захищені в Україні протягом 1950 – 2000 рр. Цю сукупність називаємо генеральною (див. табл. 1). Необхідні дані ми отримали з бібліографічних показників О.Адаменко [2; 3], в яких представлені готові, систематизовані за десятиріччями списки дисертацій з дидактики, теорії виховання та теорії управління. Ці списки дисертацій були ідеальною основою нашої вибірки. Відомості щодо генеральної сукупності дисертацій з педагогіки (основи вибірки), захищених в Україні протягом 1950–2000 рр., наводимо в таблиці 1.

Таблиця 1

Відомості щодо основи вибірки дисертацій, захищених в Україні протягом 1950 – 2000 рр. (згідно роботам О.В.Адаменко) [2; 3; 4]

Педагогічна теорія	Часовий період захисту дисертації										Разом
	1950 – 1959 рр.		1960 – 1969 рр.		1970 – 1979 рр.		1980 – 1989 рр.		1990 – 2000 рр.		
	Канд.	Докт.	Канд.	Докт.	Канд.	Докт.	Канд.	Докт.	Канд.	Докт.	
Теорія навчання (дидактика)	29	0	35	0	43	5	52	5	158	11	338
Теорія виховання	12	0	35	0	54	5	85	8	222	18	439
Теорія											

управління	4	0	6	1	16	0	19	2	72	8	128
Разом	45	0	76	1	113	10	156	15	452	37	905

По-друге, після здобуття відомостей про генеральну сукупність автентичних джерел (див. табл. 1), для реалізації процедури вибіркового методу ми повинні були визначитися з наступними питаннями: які схему відбору джерел (тип вибірки) та обсяг вибірки обрати, щоб висновки, зроблені на її основі можна було б розповсюдити на всю генеральну сукупність першоджерел. Науковці у галузі педагогіки, соціології, психології тощо виокремлюють різні типи вибірок (схем формування вибіркової сукупності) та наводять вимоги до обсягу вибірки залежно від розміру генеральної сукупності та припустимої помилки вибірки. З огляду на особливості генеральної сукупності першоджерел нашого дослідження (великий обсяг; різні напрями педагогічної науки – дидактика, теорія виховання та теорія управління загальноосвітньою школою; різна кількість дисертацій, захищених протягом десятиріччя; кандидатські та докторські дисертації) ми використовуємо комбіновану вибірку, в якій на різних ступенях формування вибіркової сукупності застосовувалися різні схеми відбору автентичних джерел – елементів генеральної сукупності. Враховуючи, що генеральна сукупність першоджерел містить окремо відомості – списки дисертацій з теорії навчання (дидактики), теорії виховання та теорії управління загальноосвітньою школою, – вибірково сукупність формуємо також окремо для кожної з вище зазначених педагогічних теорій.

Особливості генеральної сукупності першоджерел нашого дослідження, а саме значний обсяг та наявність нерівномірних за кількістю однорідних груп (кандидатські та докторські дисертації), різна кількість дисертацій, захищених протягом одного десятиріччя, зумовили застосування методу стратифікаційної вибірки. Під стратифікаційною вибіркою ми розуміємо ймовірнісну вибірку, для якої характерна наступна процедура, що складається з двох кроків: по-перше, генеральна сукупність поділяється на ряд підмножин (груп) – страт, які не перетинаються та виключають одна одну; по-друге, в кожній підмножині або групі (страті) виконується незалежний відбір елементів простих випадкових вибірок. Кожний елемент генеральної сукупності може потрапити тільки в одну із страт, при цьому процедура розподілу повинна охоплювати всі без винятку елементи генеральної сукупності, тобто жоден не має бути упущений. Саме цих вимог до стратифікаційної вибірки ми дотримувалися, щоб не втратити її репрезентативності. З цією ж метою на початковому етапі формування бази автентичних джерел нашого дослідження ми не могли застосувати лише метод випадкової вибірки, оскільки до неї могла потрапити недостатня кількість докторських дисертацій та дисертацій, захищених у 50-тих роках ХХ століття, зважаючи на їх невелику кількість (див. табл. 1) [3, с.6].

Стратифікаційними ознаками (стратами) в нашому дослідженні були: вид дисертації (кандидатська або докторська) і десятиріччя її захисту. Виокремлення першої страти – виду дисертації – було обумовлено наступним: між докторськими та кандидатськими дисертаціями є суттєва різниця за багатьма рисами, зокрема рівнем внеску у розвиток наукового знання. Докторська дисертація – це нове значне наукове досягнення, тематика якого має важливе соціальне, господарське або культурне значення. Завданням кандидатської дисертації, зазвичай, є розв'язання конкретних наукових задач, що мають суттєве значення для певної галузі науки. Кількість захищених докторських дисертацій, як правило, значно менша за кількість кандидатських дисертацій. Друга стратифікаційна ознака (страта) – десятиріччя захисту дисертації (50-ті, 60-ті, 70-ті, 80-ті, 90-ті рр.) – була застосована для дотримання хронологічного принципу викладення досліджуваного матеріалу [4, с.29].

Як видно з таблиці 1, протягом кожного десятиріччя захищених кандидатських дисертацій значно більше, ніж докторських, які складають менш ніж 10% від кількості кандидатських дисертацій, з кожним десятиріччям зростає загальна кількість захищених дисертацій (наприклад, з теорії виховання, – від 12 протягом 1950–1959 рр. до 240 відповідно протягом 1990–2000 рр.). Це свідчить про те, що виокремленні нами страти, а саме «вид дисертації» та «десятиріччя захисту дисертації», мають значну різницю за кількістю елементів генеральної сукупності. У подібних випадках науковці рекомендують два можливих шляхи формування репрезентативної стратифікованої вибірки: 1) здійснювати відбір елементів із генеральної сукупності пропорційно розміру страт; 2) відбирати рівну кількість одиниць з нерівних за кількістю елементів страт [5, с.7]. Ми, дотримуючись рекомендацій О.Адаменко щодо формування репрезентативної вибірки, застосовуємо наступну методику відбору автентичних джерел для нашого дослідження [1, с.60].

Зважаючи на значний внесок у розвиток наукового знання кожної докторської дисертації, ми включаємо їх всі без винятку до вибіркової сукупності, а саме: 21 докторську дисертацію з дидактики, відповідно 31 – з теорії виховання та 11 – з теорії управління. Таким чином, загальна кількість у вибірці докторських дисертацій з педагогіки, захищених протягом 1950–2000 рр., дорівнює 63.

Для кандидатських дисертацій з дидактики ми сформуваємо наступну сукупність джерел: із страти «дисертації 50-тих рр.» у вибірку сукупності включили всі роботи (які збереглися та є доступними у відділі дисертацій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) – 24 дисертації (5 робіт не є недоступними); «дисертації 60-тих рр.» – приблизно 50 % робіт, а саме 16 дисертацій; «дисертації 70-х рр.» – приблизно 40 %, а саме 15 робіт; «дисертації 80-х рр.» – 40 % робіт – 18 дисертацій; «дисертації 90-тих рр.» – приблизно 30 %, а саме 44 роботи.

У вибірку сукупності дисертацій з теорії виховання потрапила наступна кількість робіт: із страти «дисертації 50-тих рр.» – 5 дисертацій (інші, зазначені у бібліографічному покажчику О.В.Адаменко [2, с. 6], не збереглися); «дисертації 60-тих рр.» – майже 50 % робіт, а саме 16 дисертацій; «дисертації 70-х рр.» – понад 30 % – 15 робіт; «дисертації 80-тих рр.» – 30 % – 20 робіт; «дисертації 90-тих рр.», зважаючи на велику їх кількість (див. табл. 1), – майже 20 % робіт – а саме 25 кандидатських дисертацій.

З огляду на невелику кількість дисертацій з теорії управління загальноосвітньою школою (див. табл. 1) їх вибірку формуємо наступним чином: до страт «дисертації 50-тих рр.», «дисертації 60-тих рр.», «дисертації 70-тих рр.» та «дисертації 80-тих рр.» включаємо всі елементи генеральної сукупності – дисертації, які збереглися та є доступними, а саме відповідно до вище зазначених страт – 3, 7, 14 та 19 робіт (із загального списку 5 робіт не збереглися); до страти «дисертації 90-тих рр.» – понад 40 % робіт, а саме 25 кандидатських дисертацій.

Маємо зазначити, що разом із дисертаціями ми включали до вибіркової сукупності також автореферати кандидатських та докторських дисертацій у тих випадках, коли відповідна дисертація не збереглася, або була захищена у формі наукової доповіді, наприклад, як дисертація «Педагогічні та організаційні передумови переходу до загальної середньої освіти (На матеріалах Української РСР)», автором якої є Березняк Є.С.

Таким чином, взагалі у ході дослідження ми проаналізували понад 300 дисертацій та авторефератів на здобуття наукового ступеню кандидата або доктора педагогічних наук за спеціальностями «Теорія та історія педагогіки», «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Відомості про проаналізовані роботи (тобто характеристика вибіркової сукупності) представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Відомості щодо кількості дисертацій та авторефератів українських авторів другої половини ХХ століття, проаналізованих у ході дослідження

Педагогічна теорія	Вид наукової продукції	Часовий період					Разом
		1950 - 1959	1960 - 1969	1970 - 1979	1980 - 1989	1990 - 2000	
Дидактика	дисертації	24	16	17	21	51	129
	автореферати	0	0	3	2	4	9
Теорія виховання	дисертації	5	16	20	25	40	106
	автореферати	0	0	0	3	3	6
Теорія управління	дисертації	3	5	11	15	30	64
	автореферати	0	2	3	4	3	12
Разом		32	39	54	70	131	326

Всередині страт ми обирали елементи – дисертації – до вибіркової сукупності таким чином: спочатку формували експертну вибірку, яка складалась із свідомо обраних робіт, без яких, якщо б вони не потрапили до вибіркової сукупності, вибірка не була б репрезентативною. Прикладами таких робіт є дисертації В.Р.Ільченко «Формування в учнів уявлення про спільність основних законів неживої природи в процесі взаємозв'язаного вивчення фізики та хімії», В.І.Євдокимова «Використання засобів наочного навчання в умовах проблемно-пошукової діяльності учнів» та інші. Решту елементів вибіркової сукупності ми обирали за допомогою систематичного відбору (спрощений варіант простого випадкового відбору). Особливість випадкового відбору полягає в тому, що всі одиниці генеральної сукупності мають рівну ймовірність потрапити у вибірку. Соціологи вважають таку вибірку найбільш точною, стверджують, що її репрезентативність досягається за допомогою математичних методів [8; 9]. Для відбору «випадкових елементів» значення кроку визначалося з урахуванням усіх доступних докторських дисертацій, загальної кількості кандидатських дисертацій у страті, кількості елементів, що потрапили до експертної вибірки, необхідної кількості робіт з цієї страти у вибірковій сукупності, і складало у межах від 2 (страти «дисертації 60-тих рр.» з дидактики та виховання) до 5 (страта «дисертації 90-тих рр.» з виховання). Таким чином, при формуванні бази автентичних джерел нашого дослідження ми застосували комбіновану вибірку, в якій на різних етапах використали методи стратифікованої вибірки, основного масиву, експертної вибірки та, завершуючи формування бази першоджерел, метод

випадкового відбору. Як стверджують науковці у галузі історії педагогіки, така процедура формування вибіркової сукупності є, як правило, найбільш доцільною для переважної більшості історико-педагогічних досліджень [1, с.58].

Висновки... Вибір у якості автентичних джерел для дослідження історії розвитку технологій набуття інформації в педагогічних дослідженнях українських науковців другої половини ХХ століття саме дисертацій, формування їх вибіркової сукупності за допомогою методу основного масиву, експертної вибірки та методу систематичного відбору дав нам змогу виконати об'єктивний аналіз широкої бази наукових документів відповідно до мети нашого дослідження, оцінити досягнення науковців-педагогів другої половини минулого століття з позицій сьогодення та зробити висновки щодо удосконалення якості сучасних педагогічних досліджень.

Список використаних джерел та літератури:

1. Адаменко О. В. Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині ХХ століття : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01 / Адаменко Олена Вікторівна. – Луганськ, 2006. – 613 с.
2. Адаменко О. В. Публікації й дисертації українських авторів з питань виховання школярів (друга половина ХХ століття) : бібліографічний покажчик / О. В. Адаменко. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 227 с.
3. Адаменко О. В. Публікації й дисертації українських авторів з питань управління загальноосвітньою школою (друга половина ХХ століття) : бібліографічний покажчик / О. В. Адаменко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 71 с.
4. Адаменко О. В. Українська педагогічна наука в другій половині ХХ століття : [моногр.] / О. В. Адаменко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 703 с.
5. Адаменко О. В. Вибірковий метод в історико-педагогічному дослідженні / О. В. Адаменко // Вісник Луган. держ. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2003. – № 4. – С. 6–14.
6. Добренъков В. И. Методы социологического исследования : учеб. / В. И. Добренъков, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 768 с.
7. Кокрен У. Методы выборочного исследования / У. Кокрен. – М. : Статистика, 1976. – 440 с.
8. Бабосов Е. М. Общая социология : учеб. пособие для студентов вузов / Е. М. Бабосов. – Минск : ТетраСистемс, 2010. – 608 с.
9. Агабекян Р. Л. Математические методы в социологии : учеб. пособие для вузов / Р. Л. Агабекян, М. М. Кириченко, С. В. Усатикив. – Ростов н/Д. : Феникс, 2005. – 187 с.

Аннотація

О.Н.Диденко

Характеристика бази источников исследования развития технологий сбора информации в педагогических исследованиях в Украине во второй половине ХХ – в начале ХХІ века и методика ее формирования

В статье представлена характеристика базы источников историко-педагогического исследования развития технологий сбора первичной информации, описанных украинскими учеными в диссертациях по теории обучения (дидактике), теории воспитания и теории управления общеобразовательными учреждениями, которые были защищены на протяжении 1950–2000 гг. Разработана методика исследования первоисточников (диссертаций на соискание ученой степени кандидата или доктора педагогических наук) – при помощи комбинации метода основного массива и выборочного метода определено достаточное их количество, которое обеспечило бы полноту и надежность полученных в результате исследования результатов.

Ключевые слова: историко-педагогическое исследование, база источников, первоисточники, диссертация, выборочный метод исследования, стратифицированная выборка.

Summary

O.M.Didenko

Characteristic of the Source's Base of the Researches of the Development of the Information Technologies Receiving in the Pedagogical Researches in Ukraine in the Second Half of XX at the Beginning of XXI Century and Method of its Formation

The article discovered the characteristic of the source's base of the historical and pedagogical researches of the development of the primary information technologies receiving, described by Ukrainian scientists in their dissertations on study theories (didactics), theory of education and theory of management of the educational institutions, which were defended during 1950s - 2000s. Was developed the methodology of formation of base of the authentic sources (dissertations to the degree of Candidate of Pedagogical Sciences or Doctor of Pedagogical Sciences) with the help of combination of the method of the main array and selective method, stratified and expert selection of determination their sufficient quantity which would ensure the completeness and reliability of the received results in the result of researching.

Key words: historical and pedagogical research, source's base, authentic sources, dissertation, selective method of researching, stratified selection.

Дата надходження статті: «9» жовтня 2013 р.